

Ключевые слова: американская женская поэзия; американская традиция авторов-исполнительниц; американская литература и популярная культура; телесность; трансгрессия.

Iu. R. Matasova, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv

"SPEAKING" THE BODY / "SPEAKING" THROUGH THE BODY: TRANSGRESSIVE CREATIVE PRACTICES OF AMERICAN WOMEN POETS AND SINGER-SONGWRITERS

The comparative study of Emily Dickinson's and Tori Amos' creative practices presents the analysis of American women's writing as "corporeal thinking" (in Elizabeth Grosz's terms). The ways and instruments of such practice that aims at resisting the patriarchal logic of binary oppositions are examined through the optics of Michel Foucault's concept of transgression. The research reveals how the transgressive resisting decolonizing practice unfolds in the American women's poetry and music, and demonstrates the fundamental relation of the alternative canon of singer-songwriters (represented by the creativity of Tori Amos in this study) to the tradition of American women's poetry.

Keywords: American female poetry, American tradition of singer-songwriters, American literature and popular culture, corporeality, transgression.

УДК 81+929

А. М. Мних, студ.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ ВЕРХОВИНКИ

Оглядом розглянуто біографію Ярослави Лагодинської-Кучковської (Лесі Верховинки), проаналізовано її творчий доробок, що містить малу прозу, поезію, драматургію, епістолярію й літературну критику. Увага сконцентрована на найоригінальнішій вісі творчості – новелах та оповіданнях письменниці.

Ключові слова: літературознавство, Леся Верховинка, мала проза, імпресіонізм, гуцули, Західна Україна, перша половина ХХ ст., індивідуально-авторський стиль.

Вивчення імпресіоністичної літератури має свою тривалу історію. На теренах України другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. яскравими представниками імпресіонізму були:

Леся Українка, М. Коцюбинський, Г. Хоткевич, Ольга Кобилянська, Марко Черемшина тощо [5]. Серед них вартісне місце належить Ярославі Лагодинській, більш відомій під літературним псевдонімом – Леся Верховинка.

Це ім'я знайоме дуже невеликій кількості людей, включно з видатними знавцями української літератури. Це не дивно, зважаючи на таку незвичну і сумну долю талановитої жінки.

Ярослава Лагодинська народилася 3 квітня 1903 року в містечку Десятин на (нині Іванофранківщина) в родині відомого громадсько-політичного діяча Миколи Лагодинського. Зростання у висококультурній атмосфері сприяло швидкому духовному розвитку дівчини. У домі Лагодинських, де зростало 4 доньки, бували такі відомі особистості, як Василь Стефаник, Кирило Трильовський, Марко Черемшина, Іван Семанюк та ін. Звісно, все це не могло просто пройти повз увагу малої Славці. Виразне національне спрямування її приватної освіти мало продовження в славетній гімназії Сестер Василянок у Львові, де увага до національних традицій, повага до християнської моралі були найбільш цінованими рисами.

Втрата української державності спричинилася до раптової смерті тоді повітового комісара ЗУНР, Миколи Лагодинського. Овдовіла дружина Клавдія Лагодинська робила все, щоб доньки одержали освіту, проте матеріальне становище родини все одно було важким. У листі до матері 10 грудня 1919 року Ярослава писала: "Я така бідна, стільки мушу вчитися, аж в голові мітається, а тут ще та журба, як я поїду додому, не дає мені спокою – сумує вона за батьком, – грошей я в же не маю зовсім. Щоби заплатити за направу парасолі, мусіла я позичити у пані 20 корон. Також уже треба платити за грудень за науку, а я "грейцара" не маю за душею" [2, с. 268].

Перші свої твори Славця друкувала у львівській періодиці, а після 1921 р. почала постійно співпрацювати з видавництвом "Світ дитини".

Згодом дівчина переїхала до Відня (проте, продовжувала надсилати свої оповідання у львівські видання), де захистила докторську дисертацію і познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком – лікарем Теофілем Кучковським. На жаль, не проживши у шлюбі

навіть десяти років, Теофіл після тривалої хвороби помер, залишивши напівсиротою маленьку донечку Оксану. Овдовіла Ярослава, ледве знайшовши у собі сили жити після втрати коханого чоловіка і вірного товариша, приїхала до матері, щоб забрати доньку, проте, ще гостюючи в Делятині, взимку вона захворіла на запалення легень і 21 лютого 1936 року померла.

Цій витонченій талановитій жінці доля відвела неповних 33 роки життя. Однак Ярослава залишила після себе невелику, але потужну й цікаву спадщину, яку сьогодні слід вписати в літературний процес України першої половини ХХ століття [3, с. 5].

Творчу спадщину мами зберегла дочка Оксана Кучковська-Роздольська, стараннями якої і було видане повне видання творів Лесі Верховинки, на жаль, накладом всього 300 примірників [4, с. 414].

Леся Верховинка посідала помітне місце в літературному процесі Галичини того часу: вона значно збагатила письменство новими темами та типажами верховинського краю.

Творчу діяльність вона почала з поезії. Перші твори, ще далеко не досконалі, наскрізь просякнуті патріотичним пафосом:

"Життєвий шлях я тільки починаю
І ним готова вірно прямувати.
Трудитись хочу я для свого краю, –
І цій меті життя своє віддати" [2, с. 14] (*Вірш "Моя мета"*)

"Тематика поезії цього періоду різноманітна: тут і краса карпатського краю, і подільські пейзажі, захоплення незвичайними картинами природи", – зазначає Михайло Гнатюк, який першим досліджував творчість Я. Лагодинської, – та домінуючими темами є любов поетеси до свого батька, до родинного гнізда, містечка Делятин, яке "лежить у стіп моїх Карпат" .

Саме в ранньому поетичному доробку найбільш помітний вплив духовної наставниці Ярослави – за творчістю і частково за долею – Лесі Українки. Окрім схожого за звучанням і за значенням псевдоніма бачимо схожість багатьох назв творів: "Моя мета" (пор. з "Мій шлях" Лесі Українки), "На весняних струнах" (пор. з "Сім струн"), "Казка минулих літ" (пор. з "Давня казка"), збірка "До Делятина на крилах мрій" (пор. зі збіркою "На крилах

піснь") тощо. Можливо, не випадковим є те, що і прожили ці дві видатні письменниці недовго?..

Дуже швидко легке поетичне захоплення змінилися серйозними спробами відтворити максимально реалістичну картину навколишнього світу ("Подільська картина", "Слідом орла", "На весняних струнах"). З цього моменту виразно простежується вплив автора яскравих картин гуцульського краю Марка Черемшини та Лесі Українки, яскраве захоплення якою простежується впродовж всієї творчості Ярослави Лагодинської.

Драматичних творів письменниці нараховується лише три. Це "В роковини смерті Каменяра", "Іменини Влодка", "Стріча в лісі". Всі вони розраховані на дитячу аудиторію та обмежуються кількома сценами, у яких обов'язковими учасниками і головними персонажами є також діти.

Тарас Прохасько знаходить у них вагоме значення для сучасності. Він стверджує: "По-перше, вони свідчать про минуле: у повоєнному Делятині були не тільки люди, здатні написати п'єсу для дітей. Були дорослі, які попри повоєнний розпач – займалися дітьми аж настільки, що для театру, в якому могли грати діти, потрібні були навчальні п'єси для дітей-глядачів. По-друге, вони стосуються можливого майбутнього. Бо відкривають очі на те, що слід робити у часи розпачу" [7, с. 64].

Найбільш оригінальний доробок складає мала проза, що здебільшого наскрізь пройнята трагізмом. Мотив нещастя, біди, жорстокої випадковості супроводжує майже кожен прозовий твір Лесі Верховинки, що деякою мірою асоціюється з творами Марка Вовчка.

Імпресіоністична манера оповіді чітко проступає в оповіданні 19-річної Ярослави "Як умирали квітки": "Переді мною простягнулась лука, вкрита густою, високою травою та різнобарвними квітками. Мені здається, що чую якісь тихі голоси, якийсь шепіт ніжний, тихесенький. Хто це говорить? Невже люди? Але ні, як далеко оком сягаю, не видно нікого. Я сама одна. Тільки синє небо підіймається там вгорі, наче шовковий балдахон, а внизу трава і квітки. Ах, та це ж вони, квітки, гомонять між собою... Певно, вони! І чому ж би їм не гомоніти? Тому, що ми, люди, заперечуємо їм здатність говоріння? Ех, чи мало то люди заперече-

чують... А я таки переконана, що цей гомін – то розмова квіток! Замикаю очі і, зосередившись, прислухуюсь... Як гарно... Як мило перенестися на хвилину з цього людського світа до світа квіток. На одну-однісіньку хвилину стати квіткою..." [2, с. 75].

Майже у всіх оповіданнях спостерігаємо ряд основних ознак імпресіонізму, таких як: аідеологічність як намагання фіксувати перше миттєве враження від об'єкта без продиктованих ідеологій, відмова від ідеалізації як наближення життя до реальності (наприклад, героїня "Пригод жебрачки" не дотримується жодних ідеологій, просто живе власною мораллю), своєрідність художнього часопростору, коли найменше враження в подальшому набуває самодостатньої цінності в часі (як у творі "Недо-співана пісня свободи" пізнаємо життя героя, його характер, міркування лише через певні уривки – моменти його життя), специфіка психологізму як можливість відкривати у героєві риси вдачі через здатність реагувати на зовнішні збудники, композиційні аспекти, а саме: образи-деталі, внутрішні монологи, пейзажі, як засоби психологічної характеристики героя (так, наприклад, образ ватри в оповіданні "Старече лихо" як символ пам'яті та скорботи, перед яким сповідається старий дід Олекса).

В імпресіоністичних творах Лесі Верховинки спостерігаємо нове бачення світу в літературі через синтез мистецтв, унаслідок якого змінюється структура художнього мислення, стиль, виникають нові форми образності, символіки.

Великої уваги заслуговують елементи психологізму, що спостерігаються здебільшого у творах на дитячу тематику. Серед них "Велика п'ятниця на Гуцульщині" та "Портрет татуса".

У головного героя останнього, Ромчика, немає татуса, хоч у пам'яті є приємні спогади про те, як він гойдав його на колінах, показував образки з якоїсь гарної, великої книжки. Так малий герой з оповідання "Портрет татуса" стає постійним носієм, колекціонером вражень, викликаних і спогадами про батька, і розповіддю матері про геройський подвиг татка, і захопленням на льодовому катку, – коли хлопчик забув про напучування матері бути чемним і не товаришувати з бешкетниками. Несуголосним з його буденною поведінкою є спілкування з портретом татуса, що висів на стіні.

"Цей портрет – найбільша дорогоцінність і для мами, і для Ромчика. Хлопчина дуже любив сідати собі навпроти цієї стіни і довго-довго вдивлятися в дороге обличчя. Часом здавалося йому, що образ татуса оживає, рухається, і ось він іде до нього. Мов живий, і протягає руки" [2, с. 71].

Та ось Ромчик провинився, не послухавши матері і потрапивши під вплив хлопчаків-однокласників. Тоді сталося несподіване для нього самого: "Раптом Ромчик підніс очі і мимохить глянув на протилежну стіну, де між двома вікнами висів портрет батька. І о диво! Замість веселої, лагідної усмішки побачив хлопчина на дорогому обличчі вираз великого смутку і терпіння. А очі, ті великі гарні очі, в які Ромчик так любив вдивлятися, були повні сліз... І дивилися вони прямо на Ромчика" [2, с. 74].

Побачене на портреті пробудило совість хлопчини. Мати напоумлювала сина, що смутку на обличчі татуса – то журба, викликана тим, що його син не є чемним, а отже, не любить України: "Коли б ти любив її, то не поступав би так, як ти поступаєш. Ти знаєш, якою має бути українська дитина – добра, послухна, пильна та роботяща. Повинна залюбки вчитися рідної мови, щоб стати розумним, свідомим українцем. А ти що робиш? Закинув науку, не слухаєш мамусі та бавишся з найгіршими збитошниками в цілім світі. Скажи сам, чи ж це гідне української дитини? І як же твій татусь має бути спокійний та веселий?" [2, с. 74].

Хлопчина раптом постановив собі змінитися, а коли подививсь на портрет, то побачив, як татусь продовжує посміхатися до нього з портрета лагідною посмішкою... "Він тішиться доброю дитиною і сподівається, що виросте з сина сміливий борець за волю і докінчить велике діло, якого батькові не судилося завершити..." [2, с. 74].

Таким чином, характер героя втрачає статичність, що пояснюється дитячою психологією та віковими особливостями. Момент прозріння дитини несуголосний з її поведінкою, проте він став вирішальним у формуванні особистості.

Відомий літературознавець Ю. Кузнецов зазначає, що в українській літературі початку ХХ століття зображення характеру "поступається місцем відтворенню психічного процесу, тобто взаємопов'язаних настроїв і станів особистості, того потоку почувань, у плині яких індивідуум усвідомлює зовнішній і внутрішній світ" [6, с. 17–18].

Чітко прослідковується тематичний ряд оповідань: тема визвольної боротьби ("На полонині", "Недоспівана пісня свободи"), важке життя місцевих жителів ("Сирітська доля", "Під такт машини"), особливо в часи Першої світової війни ("Вигнанці") будні єврейської бідноти галицьких містечок ("Мати" – тут також глибоко порушена тема невдячності дітей, їх неповага своїх батьків), проблема родинних стосунків є і в оповіданні "Невістка", де маємо яскравий образок з життя гуцульської родини. Найбільш вдалим є прозові твори письменниці на дитячу тематику: "Портрет татуса", "Велика п'ятниця на Гуцульщині".

Великої уваги заслуговує оповідання "Мати" – своєрідна картина життя єврейської родини онучкарів у Делятині, а крім того – глибокого материнського серця простої жінки Брани. Цей твір за майстерністю можна сміливо дорівняти до всесвітньо відомого "Тев'є-молочаря" Шолома Алейхема [1].

Перед нами постає той світ єврейства галицьких провінційних містечок, який зник у мороці Другої світової війни. Брана живе у хаті, вікна якої майже на одному рівні з землею. Стара єврейка "всувається непомітно до панських домів, прибирає бліді висохлі уста ввічливо нахабною посмішкою, складає подитячому маленькі рученята на вистаючому животі і починає:

– Може, пані має на продаж якусь стару одежину: сукню, плащ, черевики. О золота, люба, ласкава пані має певно в своїй шафі багато речей, що лежать дармо, а вона заплатить. О, вона не хоче нічого задурно, вона не жебрачка, борони Боже, вона має свій маленький гешефт.... Тут заробить дрібку грошей, там – кілька грейцарів та й принесе додому, щоб було дитині що зварити їсти " [2, с. 149].

Брана складає на придане дочці долари, які вимінює в багатих євреїв. Його величність долар – цей "маленький зелений папірчик" – у руці матері перетворюється не тільки в символ заможності щастя молодій Сари, а й у символ душевної рівноваги самої Брани. Мрії про щасливе майбутнє дочки роблять матір щасливою: "Витягає з трудом перемерзлі ноги з густого болота і всміхається до ясних картин майбутнього. Ось вона у теплій, затишній кімнатці сидить на м'якому фотелі і плете теплі шкарпетки. В хаті достаток, ліжка високо позастелювані, коло її ніг бавляться внучата..." [2, с. 151].

Материне серце Брани не заболіло, коли після весілля дочка Сара не приймає матері до своїх покоїв. Стара Брана й далі ходить по домах і скуповує вживані речі. Вона так само вперта й нахабна, як і раніше, і так само важко позбутися її з хати. І тільки провалля смутку глибшає все більше з кожним днем, з кожною годиною, доки не стане для старої Брани проваллям смерті.

Образ доньки Брани виписаний в оповіданні поверхово, що відповідає задумці авторки передати насамперед психологічний портрет матері, яка над усе любить свою гордовиту красуню-дочку Сару.

Психологічна переконливість, точність деталей, що додає ще більше реалістичності зображуваному змушують по-справжньому проникнутися долею головної героїні.

Окрім поезії, малої прози та драматургії Леся Верховинка відома також у літературній критиці ("Жіночі портрети у творчості Івана Франка", "Перші спроби житлових комун у Відні", "Наталія Кобринська" та ін.), в епістолярії (бо попри приватний характер листування з рідними з нього дізнаємося чимало про життя галицької інтелігенції I пол. XX ст. та її культурні змагання за свої права в умовах польської держави).

Сьогодні творчість вилучених з літературного процесу або просто забутих письменників повертається до читача. Серед них далеко не останньою є постать Лесі Верховинки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Aleichem, Sholom.* Tevey the Dairyman and The Railroad Stories. // Library of Yiddish Classics. – Hillel Halkin transl. – Schocken. – 1987 p.

2. *Верховинка, Леся.* До Делятина на крилах мрій: Поезії, новели, оповідання, драматичні твори, есеї, статті, епістолярій // Верховинка Леся; Упоряд. О. О. Жарівський; вступ. слово М. І. Гнатюка; худож. оформл. І. М. Крислача. – Львів : Каменяр, 2013. – 429 с.

3. *Гнатюк М.* Леся Верховинка повертається до читача // Верховинка Леся "До Делятина на крилах мрій" – Львів : Каменяр, 2013. – 429 с.

4. *Жарівський О.* Ярослава Лагодинська-Кучковська (Леся Верховинка) // Верховинка Леся "До Делятина на крилах мрій". – Львів : Каменяр, 2013. – 429 с.

5. Імпресіонізм. Енциклопедія літературних напрямів і течій [Електронний ресурс] // Бібліотека української літератури. – Режим доступу від 2000 р.: <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/techii/printout.php?number=9>.

6. *Кузнєцов Ю.Б.* Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – початку XX ст. (проблеми естетики і поетики). – Дисертація на здобуття наукового ступеня д-ра філологічних наук. –К., 2004. – 456 с. 6.

7. Прохасько Т. Дві наївні навчальні п'єси... // Верховинка Леся. Іменини Влодка. – Комедійка у 3 діях. – Івано-Франківськ. : Лілея НВ, 2013. – 64 с.

8. Українка Леся. Зібрання творів у 12-ти томах // за ред. Є. О. Шаблювського. – К.: "Наукова думка". – 1975. – 447 с.

Стаття надійшла до редколегії 14.04.16

А. М. Мных, студ.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

СТИЛЕВЫЕ ПРИЗНАКИ ТВОРЧЕСТВА ЛЕСИ ВЕРХОВИНКИ

Обзорно рассмотрено биографию Ярославы Лагодинской-Кучковской (Леси Верховинки), проанализировано ее творчество, содержащее малую прозу, поэзию, драматургию, эпистолярную и литературную критику. Внимание сконцентрировано на самой оригинальной оси творчества – новеллах и рассказах писательницы.

Ключевые слова: *литературоведение, Леся Верховинка, малая проза, импрессионизм, гуцулы, Западная Украина, первая половина XX в.*

А. М. Mnykh, Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

STYLE FEATURES OF LESIA VERKHOVYNKA'S CREATIVE WORKS

This article reviews the biography of Yaroslava Lahodyns'ka-Kuchkovska (Lesia Verkovynka), analyzes her creative works, which include small prose, poetry, drama, epistolary and literary critic. Attention is focused on the most original axis of her creativity – short stories.

Keywords: *literature, Lesia Verhovynka, small prose, impressionism, Hutsul, Western Ukraine, the first half of the 20th century.*

УДК 821.22 – 31.09 Данешвар

А. М. Моллахмади, асист.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНЫЕ И МОРАЛЬНО-ЭТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СВОБОДЫ ЛИЧНОГО ВЫБОРА В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ СИМИН ДАНЕШВАР

Посвящается творчеству выдающейся писательницы Ирана Симин Данешвар и проблеме свободы женщины в исламском обществе. На примере героинь романа Симин Данешвар обосновывается тезис о том, что